

Jens Glob den haarde.

Af Hans Ellekilde.

DET BERØMTE FOLKESAGN om, hvorledes Ridder Jens Glob den haarde i Hvidbjærg Kirke i Thy dræber sin Slægtning, Biskop Oluf Glob af Børglum, velkendt fra H. C. Andersens Gendigtning 1865 ”Bispen paa Børglum og hans Frænde”, kendes tidligst i en adelig Slægtbog fra o. 1600, afskrevet i et Haandskrift i Universitetsbibliotheket (Rostgaard 21, i Kvart, S. 193), vistnok af Rostgaard selv. Ejeren har først afskrevet: ”Nogle merkelige stykker af dend danske Haandskrefne Slectebog Jomfrue Anne Gøjes” om Thotterne og har derefter ”Af en anden gammel Slegtebog, som jeg nu selv eier, men Dr. Peder Syff fik den fra mig og nu findis i Acad. Bibliothek” afskrevet nogle Stykker ”Om de Glober”¹).

Der haver været en af de Glober, som hed Mester Anders Glob, og førde en flagt ørn, som de Glober endnu føre. Han tjente udi Kejserens gaard i Lang tid, saa at Kejseren for hans lange tro tjeniste og af synderlig bevogenhed, haver hannem hans Vaaben forbedret med et forgylt St. Anders Kaars, tvært over ørnen, med tre forgylte navler igjennem, og skulle hans børn føre samme Vaaben efter hannem arfving efter arfving paa Sversiden, men dersom hand afgik uden rette lifs arvinger, som hand ogsaa gjorde [Aar 1546], skulle der ingen af dend slegt føre det saaledes efter hannem. Samme M: Anders Glob, der hand kom udi Riget igjen, blev hand Kongl: Maj: Rentemester. Paa dette hans Vaaben er udgivet et Pergamendtz beseglet bref, med hans Vaaben udi, og afmalet med sine Farver, hvilket breff findis hos Frue Mette Christen Friis.

Fru Mette Christen Friisis maa være ens med Mette Hardenberg Knudsdatter, f. 1563, gift 10. Maj 1585 med Kansler Christian Friis til Borreby (1556-1616) og død 15. Juni 1617. I saa Fald maa den Slægtbog, der afskrives i Rostgaard 21, 4° S. 193 ff. være skrevet efter Mette Hardenbergs Bryllup 1585, men før hendes Død 1617. Hvis man kan lægge nogen Vægt paa, at Slægtbogen slet ikke benytter Hvitfelds Danmarks Krønike i sin Skildring af Jens Glob's Drab, maa den antagelig være skrevet før 1600, da paagældende Del af Hvitfelds Krønike udkom. I samme Slægtbog nævnes dog (S. 203), at Peder Bugge døde ung, trolig for en 40 eller 50 Aar siden (at regne fra 1590). Hvem der er dens Forfatter, ved jeg desværre ikke, men han eller hun nævner sig udtrykkelig som nedstammende fra Knud Hase i Skaane. ”Hr. Knuud Hase boede i Skaane, af hans Datter var min Morfader paa en Side og var hans fjerde Vaaben paa hans fæderne Side”. Det vil sige, at Slægtbogsforfatterens Morfader var Dattersønnesøn af Knud Hases Datter, og at han altsaa i sjette Led nedstammede fra Knud Hase i Skaane. Der er vistnok her Tale om Knud Truidson Hase til Ørtofta, Søn af

Dronning Margrethes og Erik af Pommerns Lensmand paa Visborg 1411-37, Hr. Truid Hase, og død o. 1490. Hans Datter Marie var gift med Tønne Parsberg til Ørtofta, der døde 1522²). Slægtbogsforfatteren har Rede paa sit Slægtskabsforhold tilbage til Knud Hase i Skaane, men om Knud Hase igen stammede ned fra den berømte Oluf Hase i Salling, der spillede en væsentlig Rolle i Sagnet om Jens Glob den haarde, ved Slægtbogsoptegneren ingen Besked, men han eller hun synes at antage, at der maa være en Forbindelse, selv om den sallingiske og den skaanske Slægt fører helt forskellige Vaaben. Det hedder nemlig i Slægtbogen S. 200 f.:

Der haver været tvende Slægter i Danmark af de Haser³), en i Jydland og en i Skaane. I Jydland haver boed en af det slegt, som haver hedt Hr. Oluff Hase i Sallinge. Hand hafde Hr: Jens Glob hin Haardis Søster, og var med at sla Bispen Oluff Glob ihjel i Thy, han førde en guul Hare i et blaat feldt, og lige saadan en Hare oven paa Hjelmenden. I Skaane haver boed aff de Haser, som og haver ladet sig kalde, Haser, og ført dette Vaaben, holdet paa den højre Side sort, paa den venstre Side vit, ovenpaa Hjelmenden toe Vesselhorn lig saa fordeelt.

Disse personalhistoriske Oplysninger er, som vi snart skal se, ikke helt uden Værdi, naar vi skal vurdere det berømte Sagn om Jens Glob den haarde, som udgør Slægtbogens Hovedstykke. Det hedder her efter den lige anførte Fortælling om Rentemester Anders Glob:

Der haver og saa været en af de Glober, som haver hedt Jens Glob, hand hafde ald Tye under sig, undertagen det geistlige gods, og kom ud af landet at tiene, der hand var 9 eller 10 aar gammel. Midler tid hand var ude, døde hans fader. Der hans fader var død, trængde Bispen af Børlum, Bisp Oluf Glob, hans Moder svarligen i mange maader, forfulde hende til ting og steffne, dog hand intet der med kunde udrette, thj hun altid haver vilt rette sig efter Loven. Paa det sidste haver Bispen hende angiven hos Pavelig Hellighed, og forhvervet Pavelig bandsbrev offuer hende og faaet ald hendis land Ty udj forbud og interdict, saa at ingen liig motte begravis, ingen barn døbis, ingen Sacramenterne meddelis. Der til med alle hendis Slegt og Venner bandsat, som hende udj denne sag ville være behjuelig, som og hendis egne bønder forbøden, at de hende ikke med landgilde, ægt eller arbejde skulle være forpligted, hvorfor hun er foraarsagit self at holde hendis ploug, og hendis pige dreff den i gandske 7 aar. Og Bispen haver sig der med end ikke ladet nøje, men forhvervet pavelig stævning offuer hende til dend tiid at møde for hannem i rette, udj dend meening, at hand i saa maade ville haue faaet ald hendis gods stiktet underdømt. Hvor for hun er uddragen med 2 sorte øxen for hendis Vogn, og med en pige, som kjørte for hende, og der hun drog igjennem Franken, er hendis Søn mødt hende, VI Mand sterk, som der var slagen til ridder, dog hun var for hannem aldels ukiendelig, og hand i lige maade hende ubekjendt. Og der han hafde attraa, at ville vide, af hvad Nation og landskab

¹ Sml. Lexicon over adelige Familier I 182, Tab. XXXIII. Her nævnes Jens Glob's Fader, Peder Glob den Rige, levende o. 1200.

² Se Dansk Adels Aarb. XXIV S. 354.

³ Jf. Dansk Adels Aarb. XIII 1896, S. 183 ff. og XVIII S. 559. Vaabnene er afbildede i Lexikon over adelige Familier, Tab. XL, sml. I S. 226.

hun var kommen af, i dend usedvanlig og ubrugelig Skikelse, spurde hand eller lod spørge hende ad, hvem hun var, hvorfra hun kom, og hvort hen hun ville. Hun svarede sig at have hjemme i Danmark, hvor fra hun og saa var kommen, og vilde hun til Paven, for hvilken hun var stefnet. Hand lod hende fremdelis spørge ad, om hun var af Adelig Stamme, og om hun ikke hafde børn, slegt eller Venner, som hende denne mødsommelig og lange rejse hafde kundet aftaget. Hun meldte sig at være kommen af got Adels folk, hendis Hosbond var hendød, en Søn hafde hun haft, hvad heller hand lefde eller ikke, var hende aldels ubevist, thi hand var udsendt i fremmede Lande, og hun intet hafde hørt eller spurt fra hannem, siden hand kom ud, Venner og Slegt hafde hun gode nok, hvilke dog torde intet befatte sig med hendis Sag, for Pavelig forbud skyld. Der han nu hørde hende tale, bevededis band af sønlig Hjertelag mod sin Moder, og kunde ikke lenger holde sig, men sagde, Moder, jeg er eders Søn, om hvis lif i tvil, eders Hosbond dend i haver nefnd er min fader, og endog Lykken for eder er omvendt i eders fæderne rige, Slegt og Venner haver forladt eder, og i bedrøvis med allehaande tilfald, saa haver dog Gud Alsommeftigste, til denne dag udj fremmede lande naadeligen bevaret mig. Saa beder, raader og formaner jeg eder, at i ville begive eder paa Hjemrejsen, og antvorde mig eders breve, og berette mig Sagens Lejlighed, saa vil jeg møde mod Bispen for eder udj rette, hvilket hun ogsaa gjorde. Hand møtte saa Siden til bestemt tiid, og bød sig med Bispen i rette, og tabte dend Geistlige Sag, men hvis han hafde Bispen til at tale for verdslige Sager, for vold, uret og overlast, han udj mange maader Hans Moder hafde tilført, skulle hand tiltale Bispen for sin tilbørlige dommere, efter Landsloven, og det at gaa der om, Saa vit som Lov og ret kunde være, og fik sin Moder løst af Bande. Med denne dom droge de begge hjem, og strax de vare hjemkommen, lod hand stefne og kalde Bispen, dog hannem ingen ret kunde wederfaris, thi Bispen var af et stort anhang, og skiød sig ogsaa ind for dend gejstlige ret, og Paven. Hvor hen, Hr. Jens Glob, lod og saa steffne hannem, og Bispen møtte ikke, og kom derfor i forgefvelig Kost og tæring. Saa drog hand hjem, og lod ald trette falde med Bispen, tenkendis i andre maader at ville betale hannem. Udspurde saa paa en tiid, at Bispen var forventendis til Thy, at ville *visitere*, Hvor for hand skreff sin Svoger Hr: Oluff Hase i Sallinge til, at hand Jule aften eller Jule nat, skulle møde hannem til Ottesang, ved Hvidbjerg Kirke, Vesten Aae, udj Thy. Hvis hand ikke møtte hannem, ville hand komme og gjeste hannem, saa hand skulde takke hannem lidet got. Saa rejste Hr: Oluf Hase strax hen med tolf Heste, og kom til Nesund (overskrevet Odzund⁴), da var det saadant guds Veirig, at hand ikke kunde faa fergen over til sig, eller nogen kunde komme der over. Da vente hand sig om til sine Hoffind, og sagde, at Gud see der forkert, at hand ikke kunde for Guds vejrlig komme over, og det skulle regnes hannem for en feghed, at hand ikke kunde komme hans Svoger til hjælp og undsetning, som hand pligtig var, og gjerne gjøre ville; og dermed aftakkede hand alle hanss Svenne, som ride ville, og gaf dennem Hest og Harnisk, ligest de førde det, bad dennem Sige hanss Hustru, Slegt, og Venner gode nat, men de svarede dennem at tiene hannem for Klæde og penge, og engang have sagt hannem deris tro tieniste, ville derfor opsette deris liiff og hals hoss hannem, som det sig erlige og tro tienere burde at gjøre for deris husbonde. Der med satte hand ud i sundet, og blef alle ti hanss Karle, og kom self med hanss Smaadrenng offver i stoer lifs fare, og red saa samme nat med samme Hest, til Hvidbjerg kjrke, fire stoere miile, om Vinteren i stoer frost og Kuld. Og som hand kom til Kjrken, var allerede baade Bispen og Hr: Jens Glob kommen, og som hand vilde gaa ind i Kirken, møtte Hr: Jens hannem i Vaabenhuset, og bød hannem en god dag, sigendis, nu Seer jeg vel, at du ikke haver ladet Svoger spiudet ringle i Heftet, hafde du ikke, kommet, da skulde jeg vel have besøgt dig, som du varst. Hr. Oluff svarede: Jeg er reden dig denne rejse til Villie, at jeg derover haver mist ti af mine Karle og Heste, og self neppe undkommen med Livet, men hvorledis er du og Bispen kommen overens. Glob Svarede, Vi ere forligte. Der med tog Hr: Oluf til sit Sverd, og sagde, haver du ladet dig fordagtinge med Bispen, da Skal hverken du eller hand komme fra denne Kirke med eders Lif, og der med hug til hannem, men hand sprank ind af Kirke Døren og bad

hannem holde an sig, Bispen hafde hand ihjelslagen; sas gick de mit i Kirken sammen, der laa Bispen slagen, og alle hanss *Officialer*.

Saaledis heffnede Hr: Jens Glob sig paa Bispen, Oluff Glob af Børlum, for hvis uret hand hanss Moder havde paa ført. Og for denne gerning haver mand kaldet hannem Hr: Jenss Glob med dette tilnafn, Hin Haarde.

Vi ved, at dette prægtige gammeldanske Adelssagn har en fast historisk Kærne, vi ved fra ganske samtidige Aarbøger, at Ridder Jens Glob virkelig i Hvidbjærg Kirke i Thy d. 29. Aug. 1260 har dræbt Bispen Oluf af Børglum, men vi kender ikke fra samtidige Kilder de nærmere Enkeltheder ved Drabet eller de virkelige Aarsager dertil, Jens Globs Moder og hans Svoger Oluf Hase i Salling nævnes saaledes slet ikke i de meget magre samtidige Aarbøger. Naar vi vil danne os en Mening om, hvorledes dette Sagn er naaet ned til Knud Hases Ætling i sjette Led og af ham eller hende er blevet optegnet i en vistnok nu forsvundet Slægtebog fra o. 1600, o. 340 Aar efter selve Begivenheden, saa er det første Spørgsmaal, vi maa besvare, dette: Er Sagnet, som vi kender det, bevaret ned igennem Tiderne i Jens Globs Efterslægt, eller er det bevaret i Oluf Hases Efterslægt? Dette Spørgsmaal er let at besvare til fuld Sikkerhed. Sagnet, som vi her kender det, maa være bevaret i Oluf Hases, men ikke i Jens Globs Efterslægt. Det kan vi tydelig skønne af den meget fremtrædende Rolle, som Oluf Hase spiller i Adelssagnets eller rettere Adelssagaens sidste Del, skønt hans Optræden ikke har anden Betydning for Hovedhandlingen, Drabet af Bispen og Mænd i Hvidbjærg Kirke, end den, at Hr. Oluf Hase kommer for sent til at deltage i den afgørende Kamp. Tænk vi os, at Adelssagaen var bevaret i Hr. Jens Globs Efterslægt med første Udspring i Jens Glob's Fortælling om sine egne Oplevelser, skulde vi ganske aabenbart i Stedet for det gribende Optrin ved Nessund mellem Hr. Oluf Hase og hans trofaste Svende have ventet en udførlig Fremstilling af selve Kampen inde i Kirken, som det der i første Række maatte glæde Hr. Jens Glob at fortælle om. Vi vilde i saa Fald antagelig have hørt det hvasse Ordskifte, der fandt Sted, da de to Dødsfjender omsider mødte hinanden Ansigt til Ansigt, vi vilde have faaet anskuelige Enkeltheder fra Kampen, om Heltemod eller Fejghed fra Bispens og hans Svendes Side. Vi vilde antagelig ogsaa, hvis Sagaen i første Række stammede fra Hr. Jens Glob selv, have hørt lidt mere om hans Ungdomsoplevelser i Udlandet. før han i Franken tilfældig traf sammen med sin Moder og hendes tro Pige i Oksevognen. Skildringen af Mødet imellem Moder og Søn er set fra Moderens Side, saaledes som vi let kan tænke os, at hun har fortalt sin Datter og Svigersøn, Oluf Hase, det efter sin Hjemkomst til Danmark. Moderen har naturligvis ogsaa meget udførligt fortalt sin Datter og Svigersøn om sin Trængselstid under Bandlysningen i Thy, hvor den rige Adelsenke egenhændig maatte drive Plov, kun med en eneste trofast Tjenestekvinde til Bistand og Støtte. Af Moderens Fortællinger om sine

⁴ Afskriveren henviser til Hvitfeld Er. 6 S. 321.

Trængsler og om sin Færd til Rom i Oksespand, hvor hun ved Guds underfulde Førelse ganske uventet traf sin Søn i Tyskland, i Forbindelse med Svigersønnen Hr. Oluf Hases Fortællinger om sine Oplevelser paa sin Færd til Hvidbjerg Kirke, er den prægtige Adelssaga om Hr. Jens Glob den haarde blevet til, og den er arvet ned igennem Tiden i Hr. Oluf Hases Efterslæggt, til den er naaet til Knud Hase i Skaane. Gennem hans Datter er den nedarvet til den desværre ukendte Ætling i sjette Led, der omkring 1600 har skrevet om "de Glober" og om "de Haser" i sin Slægtbog.

Sammenligner vi nu Adelssagaen med de samtidige Kilder om Sagnet, kan vi paa to Punkter ganske nøjagtigt paavise Afvigelser fra det skete. I Adelssagaen henlægges Drabet til Hvidbjerg vesten Aa i Thy, i de samtidige Kilder til Hvidbjerg ved Odde-sund paa Thyholm; i Adelssagaen henlægges Drabet til Julenat, i samtidig Kilde til Messen Johannes Halshuggelsesdag d. 29. August 1260. Forklaringen paa den første Afvigelse fra det historisk rigtige maa være den, at Hr. Oluf Hase paa sin Færd til Hvidbjerg Kirke paa Thyholm virkelig er kommet over Nessund, og at han derfra har redet ad vildsomme Veje i Sensommernatten til Hvidbjerg paa Thyholm. Vejen fra Nessund til Hvidbjerg paa Thyholm er i Virkeligheden o. 20 Kilometer, men man kan let tænke sig, at den gennemblødte, forkomne Mand har fundet Vejen at være "fire store Mil" lang. Var han derimod kommet over Odde-sund, hvorfra Afstanden til Hvidbjerg Kirke blot er o. 9 Kilometer, vilde han vanskelig kunne opfatte dette Ridt som fire store Mile langt. Men har Oluf Hase redet over Nessund til Hvidbjerg paa Thyholm, maa han have boet i det nordlige Salling nær Sallingsund, ellers maatte det sikkert have været mere bekvemt for ham at ride nedenunder gennem Hardsyssel til Odde-sund. For Efterslægten, der jo maaske har været bosat sydligere i Salling end Hr. Oluf Hase, har det været en underlig Vej, at ride til Hvidbjerg paa Thyholm over Nessund, naar der faktisk var nærmere Vej til Hvidbjerg paa Thyholm over Odde-sund, og de har derfor ment, at det maatte være Hvidbjerg vesten Aa, som var Drabsstedet. At Slægtbogen ikke har kendt Hvitfeld, kan vi særlig se af, at hos Hvitfeld opgives udtrykkelig Hvidbjerg ved Odde-sund som Drabsstedet (S. 360). Thiele, der 1823 gengiver Slægtbogens Beretning, har baaret sig anderledes ad, han fastholder med Hvitfeld Hvidbjerg paa Thyholm som Drabsstedet og forandrer Slægtbogens Nessund, som han fejlagtig læser Slesund, til det for hans Opfattelse mere naturlige Odde-sund, og H. C. Andersen følger i Thieles Fodspor. Ingen af de foretagne Ændringer er rigtige, det historisk skete er antagelig, at Hr. Oluf Hase fra sin Gaard i det nordlige Salling er redet over Sallingsund og Mors til Nessund. Her drukner Hovedmængden af hans Karle, men selv rider han i Sensommernatten den lange Vej til Hvidbjerg paa

Thyholm. Oluf Hase har selvfølgelig ikke fortalt, at det var Juleaften, at han red til Hvidbjerg, men naturligvis som det i Virkeligheden var, en stormfuld Sensommernat i Slutningen af August. Ændringen fra Augustnat til Julenat skyldes aabenbart den senere Overleverings Trang til at gøre de skildrede Begivenheder saa virkningsfulde, saa digterisk betagende som muligt. Oprinet ved Nessund har sikkert ikke i Virkeligheden formet sig saa høj poetisk som i Sagnet, det er gaaet mere stiltfærdigt til, dengang Karlene, som vilde følge deres Herre over Nessund, er blevet revet bort af den rivende Strøm og er druknet. Niels Ebbesenvisen har spillet ind i Efterslægstens Sagnfortælling og har bidraget til at forme det betagende Oprin, hvor Oluf Hase, ligesom Niels Ebbesen, stiller sine Svende frit, om de vil følge ham, men disse ikke vil svige den Tro, de har lovet deres Herre og Husbond.

Men kan vi i det hele taget fæste Lid til denne Adelssaga fra Oluf Hases Efterslæggt, er det hele ikke mere Digt end Sandhed, mere Fantasi end virkelig Historie? Vi kan da her pege paa, at Navnet paa Hovedpersonen Jens Glob er blevet bevaret fuldstændig uskadt af Overleveringen i 360 Aar, vi kan pege paa, at Drabsstedet Hvidbjerg ligeledes er blevet bevaret i 360 Aar, selv om Overleveringen ved en meget let forklarlig Fejlslutning har henlagt Drabet til Hvidbjerg vesten Aa i Thy fremfor til Hvidbjerg paa Thyholm. Modstanderen, den dræbte Bisp af Børglum, har samme Navn som i et samtidigt Pavebrev fra 4. April 1264, nemlig Oluf. Om Biskop Oluf af Børglum har været af Globernes Slægt, som Sagnet mener, kan vi hverken bekræfte eller afkræfte af samtidige Kilder, da Biskop Olufs Slægtsnavn aldrig nævnes. Det kan lige saa vel være et rent historisk Træk, som det kan være et rent digterisk Træk, for at gøre Fortællingen endnu mere virkningsfuld, end den i sig selv er. Hvad vi derimod kan fastslaa, er, at de samtidige Pavebreve viser en Opfattelse af Biskop Oluf af Børglums Karakter, der staar i ret nær Samklang med Adelssagaens Opfattelse. Bisp Oluf har efter disse Breve at dømme været en fast Karakter, der ikke hælmede, før han havde ført sin Sag igennem til Sejr, og som ikke gav tabt, selv om der viste sig store, for de fleste andre ganske uovervindelige Hindringer for at naa sit Maal. Det er givet, at man ikke faar noget ublandet sympatisk Indtryk af ham, Jakob Erlandsens svorne Tilhænger, i de samtidige Pavebreve, men det maa billigvis indrømmes, at det gør man næsten endnu mindre af hans Modstandere, de kongelige Biskopper Biskop Niels i Viborg og navnlig Biskop Peder Ugotsøn i Aarhus.

Da Biskop Rudolf i Børglum i 1252 nedlagde sit Embede og trak sig tilbage til et Graabrødrekloster, vistnok i Aalborg (S.356), blev Provst Oluf i Lover Syssel under Aarhus Stift valgt til Biskop i Børglum af et Flertal af Kannikerne, støttet af Kong Abels

Indflydelse. Hans tidligere Biskop Peder Ugotson af Aarhus søger at umuliggøre hans Valg. Han bandlyser den nye Biskop sagtens næppe før Kong Abel godt og vel er faldet paa Tog imod Friserne den 29. Juni 1252 - og han udvirker, at den gamle svage Ærkebiskop Uffe i Lund nægter Bisp Olufs Valg sin Godkendelse. Ikke desmindre fastholder Biskop Oluf sit Bispedømme, skønt han har Konge, Ærkebiskop, to Nabobiskopper og et ret stærkt Mindretal af sine Kanniker imod sig. Da udvirker Biskop Peder af Aarhus et Pavebrev⁵) fra Bispen Innocents den fjerde til Bispen i Viborg den 20. December 1252 med Befaling til Viborgbispen helt at fjærne denne Usurpator fra Bispestolen i Børglum og sørge for at faa Bispesædet besat af en dertil egnet Person i Følge Kannikernes Valg. Kort Tid efter at dette Pavebrev var udstedt, modtager Paven et Brev fra Biskop Oluf og det Flertal af Kanniker i Børglum, der har valgt ham til Bisp, hvilket Brev omstemmer Paven. Dette Brev er muligvis opbevaret den Dag i Dag i det pavelige Arkiv; det er i hvert Fald endnu ikke udgivet, men dets Indhold kan vi dog tydeligt skønne af et langt og meget udførligt Pavebrev⁶) af 6. Juli 1253, hvor Innocents den fjerde tværtimod sit tidligere Brev giver Biskop Oluf Medhold overfor de kongeligsindede Bisper. Biskop Oluf har i sit Brev paa en for Paven overbevisende Maade godtgjort, at han var valgt af Flertallet af Kanniker ved Børglum Bispesæde, han har nedlagt Indsigelse imod Biskop Peders Bandlysning som uberettiget og mod, at Ærkebispen i Lund som Følge af Biskop Peders Bandlysning havde nægtet de Børglum Kannikers Bispevalg sin Godkendelse. Paven indstævner Sagens Parter til Møde i Rom inden Marie Renselsesdag, d. 25. Marts 1253. Paa Biskop Olufs Vegne møder Provst Ove Due?⁷) og Subdiakonen Johannes for den beskikkede pavelige Dommer, Kardinaldiakonen O. ved St. Adrian, men fra Modpartens Side mødte ingen før den berammede Fristis Udløb, og Sagen blev da sandsynligvis paadømt efter Biskop Olufs Sagførers Paastand. Først en Tid efter ankom Mindretallets Sagfører. Vi faar udtrykkelig at vide Navnene paa Biskop Olufs Modstandere af Mindretallet, nemlig Provsterne Helge eller Elias af Vendsyssel, Svend af Hanherred, Terben af Thy og Klerken Niels Karlsen (?) af Børglum⁸). Mindretallets Sagfører har selvfølgelig forevist Paven hans tidligere Afgørelse af Sagen af 20. December 1252 og hævdet, at Sagen var fuldstændig afgjort med denne Bestemmelse. Paven søger naturligvis at vride sig fra denne ubehagelige Kendsgerning, og han faar god Støtte af Biskop Olufs Sagførere, der hævder, at dette forrige Brev var

fralistet Paven, idet man paa underfundig Vis havde fortiet, hvad man meget vel vidste, at Bisp Oluf i Børglum vilde indanke sin Sag for Paven. Paven løser Knuden paa den Maade, at han sender Magister Henrik, Capellan hos den lige nævnte pavelige Dommer, Cardinaldiakon O. ved St. Adrian, til Danmark med pavelig Myndighed til at indsætte Biskop Oluf som lovlig Biskop i Børglum og sørge for hans Indvielse til Biskop, idet Pavens tidligere Brev og de Indsigelser, der var sket fra Biskop Peder i Aarhus og fra Mindretallet i Børglum Stift, skulde være uden Gyldighed.

Hvorledes det derefter er gaaet Magister Henrik i Danmark, kan vi ikke vide med afgjort Vished, men Sandsynligheden taler for, at Kongen og de kongelig sindede Bisper har henholdt sig til det for dem gunstige første Pavebrev af 20. December 1252 og skudt det senere for Biskop Oluf gunstige Brev af 6. Juli 1253 til Side som overflødig Eftersnak. I al Fald ændredes Stillingen for Bisp Oluf, da Jacob Erlandsøn Palmesøndag 1254 var blevet indsat som Ærkebiskop i Lund. I Processen mod Jacob Erlandsøn 10 Aar senere lykkes det paa et Tidspunkt af Processen for Kongepartiet at udvirke et skarpt Tilrettevisningsbrev til Jacob Erlandsøn fra Pave Urban den Fjerde. I dette Breve⁹), udstedt d. 4. April 1264, opføres det blandt meget andet paa Jacob Erlandsøns Synderegister, at han har gennemført Indsættelsen af Biskop Oluf af Børglum imod Pavens Villie. Det hedder i dette Pavebrev om Ærkebispen:

”Hvor hørig og lydlig du fremdeles har vist dig og stadig viser dig imod os og Pavesædet, ses tydeligt af din fordømmelige Adfærd i Sagerne angaaende Børglum og Aarhus Kirker i sin Tid, da disse stod ledige. Ti over den ene af dem, Børglum, indsatte du tværtimod Pavestolens Bud og Bestemmelse en vis Oluf, der var stærkt i Vanry for adskillige grove Forbrydelser, og til den anden Kirke, Aarhus, indviede - for ikke at sige: forbandede du uden videre Arnfast, Kong Eriks aabenbare Avindsmand - han siges nemlig at have ryddet Kongens Fader af Vejen ved Gift - og det, mens Valget af vor ærværdige Broder, Bisp Tyge af Aarhus, endnu henstod uafgjort ved Pavestolen”.

Dette Pavebrev viser tydeligt og klart Kongepartiets Had imod Biskop Oluf, Jacob Erlandsøns Tilhænger. Han sidestilles med den for Kongemord mistænkte Abbed Arnfast og beskyldes for at have begaaet adskillige grove Forbrydelser. At Kongepartiets Mænd har ført Pave Urban bag Lyset, synes der ikke at kunne være Tvivl om. De maa have forevist Pave Urban Pave Innocents Brev af 20. December 1252 og fortiet, at der fandtes en senere Afgørelse af Sagen af 6. Juli 1253, der gjorde det ældre Pavebrev ugyldigt og indsatte Bisp Oluf som en lovlig valgt og med pavelig Velsignelse udstyret Biskop i Børglum. De har ved at fremstille Sagen i deres eget Lys haft Held til at lede Paven paa Vildspor og faa ham til at tro, at Ærkebisp Jacob Erlandsøn

⁵ Trykt i Ny kirkehist. Samlinger III, S. 98.

⁶ Sammesteds S. 100-102.

⁷ I Pavebrevet er dette og følgende Navne gengivet saaledes: Offreducio, Elye, Thebern og Nicolai Cwarsin.

⁸ Som note 7.

⁹ Trykt *Scriptores rerum Danicarum* V 611; oversat af Jørgen Olrik: *Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebispestid*, S. 188.

imod Pavestolens Bud har formastet sig til at indsætte Biskop Oluf som Biskop i Børglum, skønt Ærkebisp har rettet sig efter det sidste Pavebrev af 6. Juli 1253 og i Overensstemmelse med dette sikret Biskop Olufs Besiddelse af Børglum Bispestol. Om det lykkedes i første Omgang, kan være tvivlsomt nok. Vi ved i alle Tilfælde, at Bisp Oluf i 1255 søgte Tilflugt ved Pavestolen og kom stærkt i Pavens Gunst. Det viser et Pavebrev¹⁰) af 17. Marts 1255, udstedt af den nye Pave, Alexander den Fjerde. Paven meddeler Biskoppen af Ribe og den forhenværende Biskop Rudolf af Børglum, at han i Lighed med sin Forgænger, Innocens den Fjerde, bestemte, at alle Børglum Bispegædes Indkomster skulde samles og bevares af Graabrødreklosteret i Aalborg¹¹) saa længe vor elskede Søn, den udvalgte Biskop af Børglum var fraværende paa Rejse til Rom, baade mens han rejser derhen, mens han opholder sig der og vender hjem igen derfra. Paven truer alle dem med Bandlysning, der handler imod dette Forbud.

Vi ser af dette Brev, at Biskop Oluf sikrer sig, at hans Bispegods ikke skulde falde i hans Modstanderes Hænder, mens han var borte i Rom. Udtrykkene i Brevet tyder ikke paa, at han endnu befinder sig i Rom, snarere befinder han sig hjemme i Børglum i Begreb med at rejse til Rom, maaske indstævnet for den nye Pave af sine Avindsmænd. Hvorledes det gik Bisp Oluf paa hans Romerrejse, er ikke vanskeligt at gætte ud af dette Pavebrev; han har naturligvis faaet det fuldeste Medhold og Bekræftelse paa sin Bispestilling af den nye Pave, og han er sikkert vendt hjem fra Rom senere paa Aaret 1255 i fuld Besiddelse af al den Magt, som det gav at have baade Ærkebisp og Pave i Ryggen.

Vi maa slutte af dette Pavebrev, at Bispen af Ribe i Modsætning til Bisperne i Aarhus og Viborg har staaet i Venskabsforhold til Biskop Oluf, ellers havde Biskop Oluf næppe udset ham til at passe paa sit Gods i sit Fravær. Vi kan ligeledes af dette Brev slutte, at den tidligere Biskop Rudolf i Børglum maa have været hans Velynder, og vi kan slutte, at Bisp Rudolf formodentlig har staaet bag ved det oprindelige Bispevalg af Biskop Oluf i Begyndelsen af 1252, før Kong Abel var faldet imod Friserne (S. 353).

Vi ved desværre ikke meget om Biskop Olufs Virksomhed i de følgende Aar ud fra samtidige Kilder. Han maa selvfølgelig have staaet paa Ærkebisp Jacob Erlandsøns Side Aaret efter, da den berømte Vejle-Konstitution rettet imod Kong Christoffer den Første blev vedtaget 6. Marts 1256. Vi ved udtrykkelig, at Ribebispen, paa hvis Omraade Bispemødet blev holdt, fulgte Jacob Erlandsøn, men senere fortrød sit Valg. Ved et Møde i Vordingborg ganske kort efter

Vejlemødets Vedtagelse rettede Kongen bl. a. følgende Klager imod Ærkebisp¹²: 1) Han er blevet Ærkebiskop imod Kongens Villie, 2) han stadfæster Bispevalgene uden at adspørge Kongen og faa hans Samtykke. Til Klage Nr. 2 svarer Ærkebisp: ”Da det ikke er Ærkebispens Sag at søge Kongens Samtykke paa saadan Stadfæstelse, men kun paahviler selve det Kapitel, der foretager vedkommende Bispevalg, bør dette ikke lægges Ærkebisp til Last, navnlig da han aldrig stadfæster noget Valg lønligt, saa at Kongen ikke, om han vil, kan nedlægge Indsigelse imod det”. Jeg vil antage, at der baade fra Kongens og Ærkebispens Side bl.a. sigtes til det nyligt stadfæstede Bispevalg i Børglum, som der baade 1260-61 og 1264 føres Klage over fra Kongens Side.

Om Bisp Olufs Stilling i den store Ærkebispstrid i de følgende Aar ved vi meget lidt ud fra samtidige Kilder. Naar Arild Hvitfeld i sin Bispekrønike (S. 106) skriver, at Bisp Oluf i 1257 holdt med Kongen imod Ærkebisp og blev bandlyst af ham, fordi han var Modstander af Vejlekonstitutionen, er det næppe andet og mere end en Fejlslutning fra Hvitfelds Side uden Bund i nu tabte, samtidige Kilder, som Hvitfeld, men ikke vi, har haft til Raadighed. Det samme gælder Hvitfelds Efterretning i Bispekrøniken om, at Bisp Oluf 1258 var kommet til Odense efter Kong Kristoffers Befaling for at krone Prins Erik. Bisp Oluf har sandsynligvis i disse Aar staaet fast paa Ærkebispens Side i hans Kamp imod den nationale Kongemagt. Derimod ved vi fra en samtidig Kilde, et Gavebrev til Mariekirken i Ribe, at Bispen af Børglum, ligesom de andre jyske Bisper, var til Stede ved Erik Glippings Kroning i Viborg Juledag 1259 og var samlet med Kongen mindst Femtedagen derefter¹³).

Hvilke Motiver Bisp Oluf har haft til dette Skridt, ved vi ikke, maaske Frygt for Kongepartiets endelige Sejr. 8 Maaneder efter Kroningen i Viborg blev han dræbt i Hvidbjærg af Ridder Jens Glob d. 29. Aug. 1260. Nogle faa Maaneder efter, i Slutningen af 1260 eller Begyndelsen af 1261 udsteder Kongen et Klagemaal¹⁴) imod Ærkebisp, den sjællandske Bisp Peder Bang og den fynske Biskop Regner. Her nævnes som det 12. Klagemaal imod Ærkebisp: ”Han har ringeagtet Pavens Bud, saaledes som det har vist sig ved Indvielsen af Oluf”. Der nævnes dog ikke her, saaledes som i Pave Urbans Brev godt 3 Aar senere, at Bisp Oluf var ”slem i Vanry for adskillige grove Forbrydelser” (S. 355). Det synes rimeligt at antage, at imellem disse grove Forbrydelser, som Bispen havde paadraget sig Vanry for, ogsaa var hans Fremfærd imod Jens Globs Moder og Jens Glob selv. Hvorledes det egentlig hænger sammen med denne mærkelige

¹⁰ Trykt Ny kirkehist. Saml. III, S. 106.

¹¹ I Pavebrevet staaer mærkeligt nok Klosteret Atrebatensis (dvs.: Arras), som efter Johs. Lindbæks Mening: De danske Franciskanerklostre, 1914, S. 138, i dette Tilfælde afgjort maa betyde Aalborg.

¹² Se Scriptores V, S. 585 og 596, og J. Olrik: Valdemar Sejrs Sønner, S. 119 og 144.

¹³ Regesta I 1044.

¹⁴ Scriptores V 613; Jørg. Olrik: Vald. Seirs Sønner, S. 168.

Sag, er vi desværre afskaaret fra at kunne sige noget afgørende om. Vi har kun Sagnets Vidnesbyrd o. 340 Aar efter Begivenheden, og vi mangler ganske samtidige Vidnesbyrd om Sagens Enkeltheder, ikke mindst Indlæg fra Bispens Side. Sagnet fremstiller Sagen saaledes, at Jens Glob's Fader havde hele Thy under sig undtagen det gejstlige Gods, at Bispen efter Faderens Død først søger at gøre Enken Retten til dette Gods stridig for verdslig Ret, men da han ikke opnaar noget herved, eftersom hun har den fulde Ret paa sin Side, saa erhverver han Bandsbrev over hende hos Paven og hindrer derved hendes Bønder i at yde hende den skyldige Landgilde og Arbejde. Bispen kan nok hindre hende i at faa den retmæssige Nytte af sit Gods, men Godset selv kan han ikke tage fra hende. Han indstævner hende derfor for Paven i den Hensigt at faa hendes Gods tildømt Børglum Stift. Undervejs til Rom træffer hun sin Søn. Han overtager hendes Breve og møder sammen med hende for Paven i Rom. Han taber efter Sagnets Opfattelse den gejstlige Sag, men han faar sin Moder løst af Band, og han faar af Paven Ret til at indstævne Bispen for Landsretten for den Vold og Uret, Bispen havde tilføjet hans Moder. Da Jens Glob ved sin Hjemkomst prøver derpaa, kan han alligevel ikke faa sin Ret, fordi Bisp Oluf ikke blot havde et stort Antal mægtige Tilhængere, men ogsaa skød sin Sag ind for gejstlig Ret og Paven. Jens Glob lader nok Bispen indstævne for Paven, men Bispen møder ikke, og Jens Glob anvendte store Bekostninger paa Sagen til ingen Nytte. Da beslutter han sig til at hævne sig paa anden Maade; han lod tilsyneladende al Trætte falde og truer sin Svoger Oluf Hase i Salling til at komme sig til Hjælp.

Vi kan pege paa en Enkelthed i Sagnet, der er bemærkelsesværdig. Sagnet meddeler, at Jens Glob og hans Moder tabte den gejstlige Sag. Det er efter vor Opfattelse et historisk Træk i Sagnet, et ufrivilligt Vidnesbyrd om, at der foruden den verdslige Sag om Fru Glob's Ejendomme i Thy, hvor hun formodentlig har haft den fulde Ret paa sin Side, ogsaa har været en gejstlig Sag, som Sagnet i sin Samhu med Jens Glob og hans Moder har skudt til Side, og hvor deres Ret i det mindste synes at have været mere omtvistelig. Vi kan tænke os den Mulighed, at hendes afdøde Mand kan have testamenteret en Del af sine Ejendomme til Bispestolen, som hans Enke ikke godvillig har villet afstaa, og som hun er blevet drevet ud af ved Pavens Bandsbrev. Vi betoner selvfølgelig udtrykkelig, at det kun er en tænkt Forklaring paa den oprindelige Aarsag til det Sammenstød, der har fundet Sted imellem Adelsfrue og Biskop.

At hun personlig har holdt Plov i syv Aar, er selvfølgelig en stærk digterisk Overdrivelse af Sagnet, saa meget mere som Bisp Oluf kun i godt fem Aar var i magtfuld Besiddelse af Børglum Stift. Derimod tror jeg, at der ligger virkelig Historie til Grund for det Hovedtræk i Sagnet, at Moderen med sin trofaste Pige drager til Rom paa sin Oksevojn, selv om Mødet med

Sønnen sandsynligvis ikke har formet sig saa underfuldt tilfældigt, som Sagnet fremstiller det. Det er dog vist sandsynligt, at hun hjemme i Thy maa have haft nogen Viden om, hvor Sønnen befandt sig, og at hun har opsøgt ham paa Vejen til Rom. Maaske er den historiske Sammenhæng den, at hun bevidst har opsøgt Sønnen, fremstillet Sagen for ham, og at de har fulgtes ad til Paven i Rom. Er Moderens Romerrejse grebet ud af Luften uden Virkelighed bag, bliver Sagnets stærke Fremhæven af dette Træk uforstaaelig, ja meningsløs. Hvad vi med Sikkerhed ved fra samtidige Kilder¹⁵⁾ er dog desværre kun den nøgne Kendsgerning, Drabet i Hvidbjærg Kirke paa Thyholm. I Aarbogen til 1317 hedder det: "Oluf Bisp af Børglum blev dræbt i Hvidbjærg Kirke ved Oddeund af Ridderen Jens Glob og hans Mænd". I Aarbogen til 1313 tilføjes: "og Biskop Elav blev begravet dær", altsaa i Hvidbjærg Kirke. I Aarbogen til 1270 hedder det: "Bisp Oluf dræbtes paa den hellige Johannes Halshuggelsesdag (d. 29/8) under Messen. Provst Ugot dræbtes af de samme Mænd". Provst Ugot har formodentlig været Provst i Vestervig og hørt til Bisp Olufs Tilhængere.

Om Drabets Efterhistorie ved vi desværre næsten ingen Ting med Sikkerhed. Arild Hvitfeld meddeler under Aaret 1261 (I S. 260): "Anno 1261 bleff Bisp Oluff aff Børglum ihielslagen aff en Ridder heed Jens Glob udi Hvidbiere Kircke ved Otsund for nogle Privat Sager, dennem imellem vaar, der offver kom Vendsyssel Stiff til Forbud".

At der blev gjort ret meget ud af denne Bandlysning, er tvivlsomt nok; Bisp Olufs Efterfølger, Biskop Johannes, "unge Bisp Hans", tilhørte nemlig Kongepartiet. Under Aaret 1266 meddeler Hvitfeld (I S. 272), at Pavens Udsending Cardinal Guido, Dommeren i den store Ærkebispesstrid, fra Lybæk bandlyste Kong Erik, hans Moder og hans Tilhængere Bisp Tyge af Aarhus (Peder Ugotsøns Efterfølger), unge Bisp Hans og flere Prælater. "Cardinal Guido . . . skreff her ind, at offuer alt Vendsyssel Stift skulde holdis Interdict oc Forbud for den Johannis Glob skyld, som haffde ihielslaget Bisp Oluff udi hans egen Kircke, Huidbiere ved Odtzund; hand skreff ocsaa Konning Erich strengeligen til, hand skulde straffe saadan Misgierning, saa fremt hand icke vilde være Vredens Barn, og mistenckt udi den Gierning". Her støtter Hvitfeld sig rimeligvis til et eller maaske to tabte Breve fra Kardinal Guido¹⁶⁾. I saa Fald kan vi slutte, at Kongepartiet umiddelbart efter Drabet har ment, at Bisp Oluf faldt paa sine Gerninger, hvorfor

¹⁵ Se Scriptores II 174, IV 24, Ellen Jørgensen: Annales Danici 135; sml. J. Olrik: Valdemar Seirs Sønner, S. 14.

¹⁶ Sml. J. Olrik: Valdemar Seirs Sønner, S. 198 ff., S. 214 og S. 221 ff.; Kirkehistorisk Saml. 4. R. IV S. 332 ff. Guidos Hoveddom i Ærkebispesagen afsiges i Slesvig d. 30. Sept. 1266. Guido opholder sig derefter i Lybæk Okt-Nov. 1266. Her lyser han det lille Band over det danske Rige d. 19. Okt. og befaler den 10. Nov. Dominikanerne at overholde Interdictet, som flere Prælater til hans Sorg ikke lader overholde i deres Domkirker.

man ikke forfulgte Drabssagen imod Jens Glob, ligesom den nye kongeligsindede Bisp Johannes ikke lagde Stiftet i Interdikt for Mordet. Kongepartiet har antagelig heller ikke taget noget Hensyn til Kardinal Guidos Bandlysning eller rettet sig efter hans Bud.

Foruden den gamle Adelssaga fra o. 1600 har vi Overlevering i Hvidbjærg, i Vestervig og i Vendsyssel om Bispens Drab. Denne Overlevering kan slet ikke maale sig med den gamle Adelssaga i Betydning og Værdi, men vi anfører dem her, for at samle den af os kendte Overlevering om Bispens Drab. I 1857 optegner den unge Apotekersøn, Hans Anton Bering fra Søndbjærg paa Thyholm et ret fyldigt Sagn om Drabet, meddelt af Gaardmand Bertel Bundgaard i Søndbjærg, som igen havde Sagnet fra en Mand i Hvidbjærg, død o. 1850, der skal have fortalt Sagnet i mere fuldstændig Skikkelse. Sagnet, der findes i Sv. Grundtvigs Samlinger i Dansk Folkemindesamling (DFS. II Bl. 446), og som ikke hidtil har været trykt, lyder i sin Helhed saaledes:

Engang boede i Thy en Adelsmand ved Navn Glob, som var meget rig og ejede det meste af Landet. Hans Stammesæde var Irup, og der boede han. Ved hans Død blev hans Enke indviklet i en Trætte med sin Slægtning Biskop Oluf Glob af Børglum, der vilde tilvende sig hendes Ejendomme, og han drev sit Spil saa vidt med hende, at han endog fik Bandsbrev af Paven over hende og alt hendes Gods, og at hun til sidst kuns havde en Vandmølle ved Egeberg, hvori hun maatte opholde sig. (Nu findes der ingen Vandmølle ved Egeberg). Da Enken og alt hendes Gods blev lyst i Band, forlod alle hendes Folk hende, saanær som en gammel jomfru, med hvilken hun paa en Vogn med to Okser for foretog sig en Rejse til Rom for at tale sin Sag for Paven. I Tyskland traf hun sin Søn Jens Glob, som havde været i Paris for at studere. I Førstningen kendte de ikke hinanden, men da han spurgte hende ud om, hvorledes det stod til i hans Hjem, thi han hørte, hun kom fra Danmark, saa varede det ikke længe, inden de kendtes ved hinanden, og Sønnen paatog sig nu Rejsen for Moderen og fik hende frikendt af Paven. Desuagtet vilde Bispen ikke give efter, og Jens Glob besluttede derfor selv at tage sig tilrette. Han sendte til den Ende Bud til sin Svoger Oluf Hasse i Salling om at møde i Hvidberg Kirke en vis Tid, som Jens Glob bestemte, for der at træffe Biskoppen og tage Hævn over ham. Den bestemte Tid, da Oluf Hasse skulde møde Jens Glob i Hvidberg Kirke, var en Dag, Biskoppen vilde holde Visitats der. Oluf Hasse indtraf ikke til Tiden paa Grund af Vejret. Jens Glob gjorde det derfor af med Biskoppen og dræbte ham foran Alteret, dog havde han en haard Dyst forinden, da han først maatte dræbe en 14 (eller 18) Munke, som vilde forsvare Biskoppen. Lidt efter at dette var passeret, indtraf uden Følge Oluf Hasse, som med Livsfare havde ladet sin Hest svømme over Sundet (Oddsund) med sig. Hans Følge var omkommet ved at sætte over Sundet. I Kirkedøren mødte han Jens Glob, som sagde, at nu var han forliget med Bispen. Ærgerlig over med saa stor Besværlighed og Fare at være rejst saa langt, blot for at faa at vide, at Bispen og Jens Glob vare forligte, greb Oluf Hasse til sit Sværd og sagde, at saa skulde de begge dø, men Jens Glob bad ham at give sig Tid for at se, hvorledes de vare forligte, og fulgte ham derpaa ind i Kirken, hvor han viste ham Bispens Lig. Dermed var Oluf Hasse tilfreds, og saa satte de sig paa deres Heste og rede fra Kirken Nord paa, for at lade deres Heste svømme over Nørrefjord med dem. (Nørrefjord kaldes den Fjord, som adskiller Thyholm fra Thy). Paa Vejen dertil mødte de en gammel Kone, som kom ud fra en Gaard. Hun sagde til dem, at de begge skulde komme levende over Fjorden, hvis de kunde lade være at se tilbage, men kunde de ikke lade dette være, skulde den, som handlede derimod, drukne. Oluf Hasse havde en lille Hund med sig, og efter den saa han tilbage for at se, om den kom med, men han kom heller ikke over Fjorden. Derimod naaede Jens Glob lykkelig den anden Bred. For dette Mord

fik Jens Glob ingen Straf, men rejste dog, for at det skulde glemmes, nogle Aar ud af Landet og kom saa hjem igen og overtog alle sin Faders Ejendomme.

Adelssagaen om Jens Glob den haarde har inden 1857 været offentliggjort saa mange Gange, at man, selv om Hvidbjærgsagnet paa ikke faa Punkter skiller sig fra Adelssagaen, ikke kan afvise Muligheden, ja Sandsynligheden af, at Adelssagaen har paavirket Bondeoverleveringen. Adelssagaen er offentliggjort første Gang i Nye Tidender om lærde og curiøse Sager d. 27. Juni 1726, S. 403 ff., og den er siden den Tid i det mindste offentliggjort følgende Steder: Jyske Efterretninger for Aaret 1769 Nr. 20 (sml. 1770 Nr. 4), i Thieles Danske Folkesagn 1823 IV S. 51-56 og i den udvidede Udgave Danmarks Folkesagn 1843 I S. 116, i Almuevennen udgivet af Lausen, Kirkerup og Elmquist 1843 S. 65-67. Endelig er Adelssagnet anvendt af Tyge Becker i Folkekalender for Danmark 1852 S. 115 ff. (sml. Cimbria 1841 S. 54-55).

Fra Adelssagaen i en eller anden af disse unøjagtige, men ret fuldstændige Offentliggørelser stammer sandsynligvis Navnene paa de oprædende Personer Jens Glob, Oluf Glob og Oluf Hase. Man skulde normalt vente, at den stedfaste Hvidbjærgoverlevering skulde indeholde Oplysninger om Drabet i Kirken og nærmere Enkeltheder derved og sagtens ogsaa Oplysninger om Drabets Aarsag, Bispens Overgreb imod Jens Glob's Moder. Da Bønderne jo i sin Tid maa have overværet Sammenstødet mellem Oluf Hase og Jens Glob uden for Kirkedøren, kunde muligvis ogsaa Indtryk herfra bevares i Sagnet. Derimod skulde man ikke normalt vente i en i Hvidbjærg hjemmehørende, upaavirket Sagnoverlevering at finde Oplysning om Moderens Møde med Sønnen i Tyskland og Interesse for en Biperson som Oluf Hase og hans Skæbne. Disse Træk i H. A. Berings Sagnoptegnelse stammer da snarest fra Kendskabet til Adelssagaen ad Læsningens Vej. Til den gamle oprindelige Hvidbjærgoverlevering, før den stødte sammen med Adelssagaen, hører maaske Træk som, at Faderens Stammesæde var Irup, og at Moderen til sidst kun ejede en Vandmølle ved Egeberg, hvor hun maatte opholde sig, at Drabsmanden først maatte dræbe en hel Skare Munke 14 eller 18, før han fik Bispen dræbt foran Alteret, maaske ogsaa Træk som, at Jens Glob ingen Straf fik for sit Drab. Noget bestemt kan vi desværre ikke sige om den hjemmehørende Hvidbjærgoverleverings Karakter, mens den endnu var upaavirket af Adelssagaen, selv om vi nok kan gisne om, at den næppe har været saa højoetisk som Adelssagaen, snarere ikke saa lidt mere nøgtern og jordbundet i sin Opfattelse, men betragtede Drabsmanden og hans Moder med ganske lignende Sympati som Adelssagaen. Ikke helt uden Interesse er det, at en Række af Adelssagaens mere fremtrædende Træk ikke genfindes i Hvidbjærgsagnet, Træk som det at Moderen kørte Plov i syv Aar -, at Moderen ikke

møder sin Søn i Franken som Ridder ledsaget af seks Mænd, men derimod møder ham i Tyskland som Student fra Paris. Mødet mellem Moder og Søn i Tyskland er ikke som i Adelssagaen set med Moderens Øjne; Aarsagen til, at han giver sig i Tale med de to Kvinder i Oksevognen, er ikke, som i Adelssagaen, den usædvanlige Maade at rejse paa, men derimod at han hører dem tale Dansk med hinanden. Endelig kendes der ikke i Hvidbjærgsagnet noget til, at det var Julenat, at Drabet fandt Sted. Det gribende Optrin imellem Oluf Hase og hans Karle genfindes ikke i Hvidbjærgsagnet, der meddeler slet og ret, at de alle drukner. At de to Riddere rider Nord paa over Nørrestrand efter Drabet, hører maaske til det gamle oprindelige Hvidbjærgsagn, men at Oluf Hase drukner paa Hjemvejen, er en ikke synderlig heldig Nydannelse i Sagnet. Hvis Hvidbjærgsagnet i sit væsentlige Indhold stammer fra Adelssagaen, saa er det Vidnesbyrd om, at der ved denne Overgang fra Adelssaga til Bondesagn har fundet en stærk Udjævning og Forenkling Sted med Nydannelser som Jens Glob's Studieophold i Paris og Oluf Hases Drukning paa Hjemvejen.

Til sin Optegnelse af denne Sagnopskrift knytter den unge Thybo H. A. Bering den Bemærkning, at der næppe i 1857 var nogen i Hvidbjerg længer, der har kendt Sagnet saa godt som Gaardejer Bertel Bundgaard i Søndbjerg. ”At der er bleven myrdet en Biskop i Hvidbjærg Kirke, vide Beboerne godt . . . men de, jeg har hørt Sagnet omtale af, kendte det saa daarligt, at man ikke kunde faa noget derud af, og en har jeg hørt fortælle det ganske anderledes . . . Det var meget kort, ingen af Personernes Navne bleve nævnte deri, og lød saaledes:

Der var en Enke, hvem en Biskop havde frataget alle hendes Ejendomme. Hendes Søn havde været udenlands, og da han kom hjem tillige med en anden Mand, satte Enken god Mad paa Bordet for dem, men det vigtigste til Maden manglede dog, og det var Brød. Da Sønnen spurgte om Grunden dertil, sagde Moderen, at Brødet havde Biskoppen taget, og der kunde de hente det. Sønnen og den anden Person red derpaa hen og hævnedes det paa Biskoppen ved at myrde ham i Hvidberg Kirke. (Sml. Danske Sagn IV Nr. 1242).

H. A. Bering ved ikke, om det er Meddelerens eget Digt, eller om det er et virkeligt Folkesagn. Jeg vil tro, at det er, et virkeligt Sagn, som har levet sit Liv i Folkemunde, Side om Side med det mere fyldige Hvidbjærgsagn, stærkere afvigende fra den historiske Virkelighed end baade dette Sagn i sin upaavirkede Skikkelse og Adelssagaen fra Aar 1600. Sønnen og den fremmede Mand, der myrder Bispen i Hvidbjærg Kirke, er naturligvis Jens Glob og Oluf Hase. Omdannelsen fra Virkeligheden er skredet saa stærkt frem, at Moderens Romerrejse er forsvundet, og i Stedet gæster Sønnen og hans Ven Moderen hjemme. Trækket, at Moderen ikke kan sætte Brød paa Bordet, er vist fra først af et plastisk Sagntræk, tjenende til at anskueliggøre hendes Fattigdom som Følge af Bispens

Overgreb, ganske som vi i Adelssagaen har det plastiske Træk til at anskueliggøre hendes Fattigdom, at hun i syv Aar maa køre Plov. Ikke blot Sønnen, Moderen og Bispen, men ogsaa Vennen (Svogeren) synes altsaa at have tilhørt Hvidbjærgs gamle upaavirkede Sagnoverlevering.

I 1735 kendes der i Hvidbjærg Sagn om, at Hvidbjærg Kirke blev sat i Band som Følge af Bispens Mord. I en haandskreven Beskrivelse af Aalborg Stifts Kirker ved Præsten Albert Thurah i Lejrskov fortælles der nemlig af Præsten Vilh. Rogert om Hvidbjærg Kirke i Tilslutning til Hvitfeldts Beretning:

Noget Vesten fra Kircken ligger Cappel-Høi, hvor endnu sees Rudera af et gammelt Capell, som skal have været, imens denne Kircke med fleere, ja heele Stiftet stoad i forbud for Bisp Oluf, som blev dræbt i Hvidbjerg-Kirke. (Thott 1445 i 4°, S. 549, sml. D. Atl., V., S. 471 og Jydske Efterretninger 1770, S. 34).

H. A. Bering meddeler 1857, at der norden Barslev og østen Barslev Mølle ligger en Høj, som kaldes Kappelhøj. I gamle Dage, da engang Kirken var sat i Band, holdt Præsten Gudstjenesten derpaa. Præsten stod ovenpaa Højen og Folket rundt omkring den. (Danske Sagn III Nr. 647, sml. 2den Række III Nr. 403 Graver M. Nielsen 1894).

Det gængse Hvidbjærgsagn i Nutidens Overlevering gaar ud paa, at Kirkens Bandlysning først blev hævet, da en lille Dreng, hvis Billede formenes indhugget over Kirkedøren, blev levende begravet. Jeg anfører kun H. A. Berings Optegnelse fra 1857, den ældste Optegnelse af denne Sagnform, jeg kender.

I Hvidberg Kirke oppe under Taget paa østre Side af Vaabenhuset sidder en Sten, hvori er udhugget et Billede, som skal forestille en Dreng. Denne Sten skal være indsat i Kirken til Erindring om følgende: Engang var Hvidberg Kirke lyst i Band, og Paven og Biskopperne vilde ikke hæve Bandsættelsen, før et Menneske frivilligt lod sig levende begrave. Da der ikke var nogen, som vilde gjøre det, fandtes der paa det Raad at give en lille Dreng en Melmad (Smørrebrød) for at gaa ned i en opkastet Grav, hvilket han ogsaa gjorde, og da han var kommet derned, blev Graven kastet til over ham. (DS III 398, sml. Danske Sagn IV Nr. 1786 – 87 og 2den Række II G Nr. 169 og 170).

De to Sagn, Kirkens Bandlysning som Følge af Mordet og Sagnet om den levende begravede Dreng, har fra først af ikke det mindste med hinanden at gøre, men har ganske tilfældigt fundet sammen, da der var indhugget en Figur paa Kirkemuren, der med nogen Fantasi kunde tydes som en Dreng. (Sml. Thott 1445, 4°, S. 547, forklaret som Billede af Mestersvenden, der byggede Taarnet).

Sagnet om Bandlysning som Følge af Bispens Mord kendes fra Vestervig o. 1840, maaske optegnet af Samleren R. H. Kruse paa Fur (Thieles Danmarks Folkesagn I, 1843, S. 221).

I Hvidberg Kirke paa Thyholm blev engang begaaet et gruelt Mord paa en Biskop fra Børglum. Til Straf derfor blev hele Refs Herred sat i Band, saa at der ikke holdtes nogen Gudstjeneste. Da siges det, byggede Munkene i Vesterviig Kloster et Kapel ude i Heden, i Nærheden af den Gaard, som endnu kaldes Kapelgaarden,

og de grove en underjordisk Gang fra Klosteret derud og holdt der om Natten Gudstjeneste for dem, som vare under Band.

R. H. Kruse paa Fur har meddelt Nationalmusæet, at der $\frac{1}{8}$ Mil østen for Klosteret forud har staaet et Kapel, hvoraf Rudera endnu er at se. Dette Kapel brugtes i den Tid, Stiftet var under Band, dels i Biskop Erlandsens Tid, og dels da Bisp Oluf af Børglum var dræbt i Hvidbjærg Kirke. Fra østre Ende af Kirkens gamle Kor, bag Alteret, skal efter Sagnet have været en Løngang under Jorden hen til Kapellet . . . . . som endnu i det 18. Aarhundrede var at se. (E. T. Kristensens Afskrift i DFS, DS III² B. 11: 1391). Kapellet nævnes hos Albert Thurah, men knyttes ikke bestemt til Bisp Olufs Drab, blot til en Bandsættelse i al Almindelighed (Thott 1445, 4° S. 576).

Foruden i Hvidbjærg og hos Jens Globs og Oluf Hases Efterslægt skulde man under normale Forhold kunne vente at finde Sagn om Biskop Olufs Mord ved selve Bispedømmet i Børglum. Det er derfor antagelig en Udløber af Bispedømmets Sagnoverlevering, som tilfældig er opbevaret i Albert Thurachs Beskrivelse af St. Hans Kirke ved Hjørring 1735 (Thott 1445, 4° S. 248), overført paa en langt senere Biskop i Børglum eller paa det Tidspunkt Aalborg, den anden evangeliske Biskop Oluf Gyldenmund, død 1553, af den ganske simple Grund, at han er den første Aalborgbiskop efter den myrdede Biskop, der bærer Navnet Oluf. Hans Søn, Daniel Gyldenmund, var Præst ved St. Hans Kirke.

Albert Thurah havde 1733 udgivet en Aalborg Bispekronike paa Latin. Han fortæller, at han i den Anledning siden fra en brav lærd Mands Haand havde faaet en Efterretning om Biskop Oluf Gyldenmund, som denne Mand skal have fundet i et gammelt Manuskript, at "Bispen Doct. Oluf Chrysostomus i en Kirke i Hanherred, er, da Mand beskyldte ham for Gierrighed, ihjelslagen af en Adels-Mand, Hr. Jens Glob den Strænge. Hvorfor Landet kom i Band i 5 aar, og blev i alde Kircker saa længe ingen offentlig Guds Tieneste brugt". Albert Thurah stiller sig meget tvivlende til denne Efterretning: "Dersom denne Historie havde været et eller to Hundrede aar ældre, vilde jeg strax troed den, men troer den nu aldeles intet, siden jeg om Biskoppen, Doct. Oluf, aldrig har hørt andet end det som var christeligt og got, og slig Band passer. sig icke med Reformationstidene".

Selvfølgelig har Albert Thurah Ret i sin Mistvivl: Sagnet har fra først af intet som helst med den gode Biskop Oluf Gyldenmund at gøre, men er blevet overført paa ham fra en langt ældre Biskop Oluf, den af Hr. Jens Glob den strenge 1260 dræbte Biskop Oluf, af ingen som helst anden Grund end den, at de tilfældigt har samme Fornavn. Dette Bispedømmes Sagn har fastholdt Drabsmandens rigtige Navn Jens Glob og givet ham Tilnavnet den strenge, men det har flyttet Drabsstedet fra Hvidbjærg paa Thyholm til Hanherred, til en Kirke, der desværre ikke nærmere navngives, altsaa i det hele nærmere til vort nye Sagns formentlige Hjemsted, Børglum.

Vi har nu set, at det berømte Sagn om Drabet paa Biskop Oluf af Børglum den 29. August 1260 ved Ridder Jens Glob efterlod sig Minde i Sagnet paa fire forskellige Steder: i Oluf Hases Efterslægt blev Adelssagaen optegnet o. 1600; i Drabets Hjemsted Hvidbjærg kendes Bondesagnet i to stærkt afvigende

Former, en mere historisk og en mere digterisk Form; i Vestervig kendes et Bandlysningssagn og endelig kendes en antagelig ved Bispedømmet i Børglum opstaaet Sagnfortælling om Bispedømmets Drab. Fælles for alle de tre vigtigste Overleveringsgrupper er, at Sagnoverleveringen stiller sig imod den myrdede Biskop og betragter Drabsmanden med Medhu, ikke blot i Oluf Jens Globs Efterslægt og i hans Hjemstavn, men ogsaa i Bispedømmets nærmere Hjemegn, Vendsyssel. Det er næppe tilfældigt, det er vistnok et Udslag af den offentlige Mening fra Datiden, som mente, at Bispen ikke havde fortjent bedre Skæbne. Dog var Jens Glob ikke heller fri for offentlig Dadel ude omkring, han fik Tilnavnet den haarde knyttet til sit Navn i Salling, Tilnavnet den strenge i Vendsyssel, mens hans egne Thyboer vist har kendtes ved hans Daad som fuldt retmæssig og ikke synes at have givet ham noget nedsættende Tilnavn, i al Fald glimrer Tilnavnet den haarde eller den strenge ved sin Fraværelse i det fyldige Hvidbjærgsagn. Hvidbjærg-, Vestervig- og Vendsysseloverleveringens Fællestræk, at der fandt Bandlysning Sted efter Bispedømmets Drab, synes, som før betonet, ikke at have historisk Grundlag fra Aarene lige efter Drabet. En tilfældig Bandlysning før eller senere i Børglum Stift maa have fundet sammen med historiske eller sagnagtige Efterretninger om det berømte Drab i Hvidbjærg Kirke. Om Hvidbjærgsagnets Paastand, at Jens Globs Fader havde Stammesædet Irup, og at hans Moder til sidst kun ejede Egeberg Vandmølle, har noget som helst historisk Grundlag, maa jeg overlade til en Forsker med Kendskab til Thys gamle Godshistorie at have nogen afgørende Mening om. Det kan dog næppe bestrides af nogen, at Adelssagaen fra o. 1600 rager højt op over den senere kendte Overlevering i Hvidbjærg, Vestervig og Vendsyssel (Børglum) baade i historisk og digterisk Henseende. Jeg har skrevet ikke saa helt lidt om Adelssagaens historiske Værdi, lad mig slutte med nogle faa Ord om dens Anvendelse i Digtningen.

Den jyske Herremand Tyge Becker er mig bekendt den første som i "Folkekalender for Danmark" 1852 har prøvet at omdigte Sagnet. Tyge Becker følger i det væsentlige Thieles Gengivelse, men tildigter nye "historiske" Træk, som jeg for mit Vedkommende ingen historisk Hjemmel kender for, Træk som, at Jens Globs Fader kaldes Poul Glob, at hans Søster, gift med Oluf Hase, kaldes Inger, at Faderens Bolig henlægges til Øland, mens Irup er Bispedømmets Slot. Oluf Hase siges at bo paa Vellumgaard i det sydlige Salling. Skønt H. C. Andersen ogsaa jævnligen skriver i "Folkekalender for Danmark", synes han ikke at kende eller i det mindste ikke at tage Notits af Tyge Beckers "Digt", han holder sig helt og fuldt til sin gamle Yndlingsbog, Thieles Folkesagn, som han saa ofte har brugt som Æmne til sine Æventyr og Historier. H. C. Andersen skriver "Bispen af Børglum og hans Frænde" efter et Ophold paa Børglum Kloster

i 1865, i den bevidste Hensigt at forherlige vor egen Tid paa de gamle, haarde Tidens Bekostning. H. C. Andersen siger selv: ”Dette velkjendte historiske Sagn fra en haard, mørk Tidsalder, den der endnu af Mange omtales som skøn og værd at have levet i, stilles her frem i Modsætning til vor vistnok lysere og lykkeligere Tid.” Mens H. C. Andersens Efterfølger H. F. Ewald i sin Roman Jens Glob 1870 i Tyge Beckers Aand om former Sagnet ret stærkt uden Held til at skabe en ny, mere overbevisende Sammenhæng, saa følger H. C. Andersen i Virkeligheden meget nøje den gamle Adelssaga i Thieles Gengivelse og tillader sig ikke nogen egentlig episk Omdigting deraf, selv om hans lyriske Følelse overfor Sagnet selvfølgelig er en hel anden end den gamle Slægtebogs Forfatter o. 1600, og selv om naturligvis H. C. Andersen, for ikke at blive ren Genfortæller, ser Begivenhederne saa at sige fra Børglum og Børglumbispens Standpunkt. Det er i Virkeligheden et afgørende Vidnesbyrd om det gamle Adelssagns indre Sammenhæng og stærke digteriske Kraft, at en Digter som H. C. Andersen holder sig saa nær til dets episke Handling, som han gør. Jeg har flere Gange kaldt dette Sagn for en Saga, en Adelssaga. Det er ikke helt uden Grund. Sagnet om Jens Glob den haarde er efter mit Skøn et Vidnesbyrd om, at vi i Middelalderen i Adelsfamilierne har haft en Fortællekunst, svarende til de islandske Storbønders berømte Sagaer, eller i det mindste til de Sagaafsnit, hvoraf de store islandske Slægtssagaer er sammensat. En hjemlig Fortællekunst med samme Glæde ved stærke, plastiske Optrin og ved Retssagers Enkeltheder som de islandske Sagaer, en dansk Sagakunst, der i omsat Form er kommet til os i de

berømte Adelsviser fra de danske Adelsdamers og Adelsherrers Visebøger, men som kun i dette enestaaende Tilfælde har bevaret sig i oprindelig fyldig, prosaisk Fortælleform.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1933, side 345-370)